

КОМПЕТЕНТНОСТИ И ФУНКЦИОНАЛНА ГРАМОТНОСТ. РОЛЯТА НА ЧЕТЕНЕТО В НАЧАЛНИЯ ЕТАП ОТ ОБРАЗОВАНИЕТО

Николинка Михайлова

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: Изискванията на динамично променящият се XXI век налагат бързи промени в образованието. Подрастващите трябва да бъдат подготвени за новото време на интегрираното научно знание.

Докладът прави опит да разгледа ключовите компетентности, адекватни на времето, и важната, основополагаща роля на четенето за развитието на функционалната грамотност у учениците от началния етап на образованието.

Целта на изследването е да разгледа взаимовръзката между нивото на четивната техника и придобиването на функционална грамотност от учениците в началното училище.

Изводът е, че четенето като социален феномен е пряко свързано с придобиване на базови компетентности от децата.

Ключови думи: компетентност, функционална грамотност, четене, деца.

Въведение

Динамичните промени в общественото развитие и новите изисквания към човека налагат преразглеждане на образователните цели и задачи.

Настоящият доклад се фокусира върху основните ключови компетентности и ролята на четивните умения за формирането на базовата компетентност на децата от начална училищна възраст.

Книгата и четенето като социални феномени имат основополагащо място в училищния живот за формирането на качества и позитивна нагласа към ученето. Индивидуалният успех в образованието като цяло е привързан към основните умения за четене и разбиране на текст.

Детето със своя „попиващ ум“ (М. Монтесори) възприема читателската нагласа във формиращата среда на израстване и това обстоятелство потвърждава културно-педагогическата отговорност на семейството за пълноценното развитие на детския интелект [1].

Целта на доклада е да разгледа функционалността на четенето като средство за изграждане на компетентностите и перспективите за по-добра реализация на личността.

В начална училищна възраст целенасочено се развива способността за декодиране и разбиране на прочетеното. Присъствието на спокоен възрастен, педагог или близък на детето повишава мотивацията му за четене в първи и втори клас от училищното обучение.

Успоредно с придобиването на четивни умения ученикът усвоява и граматични знания, а това подпомага писането, чуждоезиковото обучение и личностната му изява.

Методология на изследването

Наблюдението е основен метод в работата по настоящия доклад, както и анализът и синтезът на информацията, свързана с темата.

Изложение

Кои са ключовите компетенции на XXI век, задължителни и предполагащи успеха на всяко общество в съвременния бързо променящ се свят?

Според Европейската референтна рамка за учене през целия живот осем са ключовите компетенции, които се очаква да развиваме у себе си и подрастващите.¹

Това са: езикова грамотност; многоезикова компетентност; математическа компетентност и компетентност в областта на точните науки, технологиите и инженерството; цифрова компетентност; личностна компетентност, социална компетентност и компетентност за придобиване на умения за учене; гражданска компетентност; предприемаческа компетентност; компетентност за културна осведоменост и изява.

За придобиване на всяка от посочените компетентности са необходими адекватна човешка нагласа и воля, базирани на твърдата основа на четивната грамотност и практика. Наблюденията в началното училище показват, че когато детето среща трудности при декодирането на текст, това го обезсърчава и го демотивира при усвояването на теоретични знания за точните науки, чуждоезиковото обучение и информационната техника. Затруднява се в придобиването на умения за учене, себеизразяване и културна осведоменост. Езиковата грамотност е най-тясно свързана с четивните навици и в голяма степен зависи от общуването на детето с книгата. Ключът към повишаване на грамотността на детето е четенето. Четивната техника е свързана с езиковата грамотност и тя включва четене, писане, слушане, говорене. Всички тези дейности изграждат основата на функционалната и комплексна грамотност в цялостния образователен процес.

От нивото на четивната техника зависи как детето ще овладее математическите алгоритми, особено при решаването на текстови задачи. Добрата четивна техника и комуникация подпомагат логическото мислене и адекватното решаване на проблеми.

Проблемът с четенето е постоянна тема в изследванията на Университета по библиотекознание и информационни технологии. Дългогодишните наблюдения, добрите практики и опитности, експериментите в стимулиране на четенето доказват функционалната свързаност на четивните навици и компетентността.

„Компетентност“ е понятието, което характеризира личността. То описва аспекти на възприятието, разбирането, целеполагането и поведението, които стоят зад обмислянето на изпълнението на работата (на базата на възгледите, светогледа и свързаните с тях професионални знания, умения и навици) [2].

По отношение на образователната система компетенцията е предварително зададено нормативно изискване към образователната подготовка на обучавания, а компетентността – вече овладяна компетенция, придобито личностно качество. Придобиването на умения у децата от начална училищна възраст е пряко свързано с развиването на позитивно отношение към четенето с разбиране. Като комуникационен процес, четенето включва възприемане на информационното послание, разбиране, осмисляне, интерпретиране на текстова информация, формиране на знания и формиране на поведение.

Обединяват се когнитивността, метакогнитивността и мотивацията. Стабилизируют се социалните и емоционалните компетентности.

Придобиването на грамотност и умение за подбор на четива е изцяло зависимо от четивните умения и интелектуалния потенциал на ученика. Този потенциал се засилва в трети клас, както и с променящата се среда на четене. Все повече се популяризират електронните книги и аудиокнигите и сред най-малките ученици. Разнообразието от средства за информация формира функционалната им грамотност.

Функционалната грамотност е наборът от умения и компетентности, които позволяват на човек да се справи успешно с реални житейски ситуации в съвременното общество. Да се ориентира при търсенето и намирането на информация. Да я използва адекватно и навреме.

Ученикът трябва да умее да различава факти от мнение. Да разбира, използва и осмисля нови понятия. За всичко това ще му

помогне умението да чете с разбиране, което е застъпено в уроците по български език и литература в трети и четвърти клас.

Резултати

Техниката на четене и езиковата грамотност са в основата на самочувствието и мотивацията на ученика при заучаване на текстовия материал за всеки учебен предмет.

Наблюденията ми като учител по общообразователните учебни дисциплини показват, че овладяната четивна техника след първи клас допринася за по-лесно и бързо ориентиране в различно поднесена информация, независимо дали е от електронен носител, или класически учебник, и подпомага логическото мислене на ученика. Личната му функционална грамотност по природо-математическите науки се повишава успоредно с усъвършенстването на четивната му грамотност.

В трети клас наблюдаваме ученици с висок потенциал за решаване на проблеми и математически задачи с повишена трудност, но със затруднения в разчитането и разбирането на текста. Тези ученици бързо се отказват и обезкуражават, когато трябва да решат текстова задача или да преразкажат урок, свързан с научната функционална и културна грамотност. Дори уменията им за работа с компютър се затрудняват при недобра четивна техника. И обратното, деца, които са овладели отлично четивната техника и четенето за тях е удоволствие, с радост се включват в колективно изготвяне на проекти, сами се ориентират в намирането на релевантна на темата информация. Свободно разгръщат творческия си езиков потенциал. Изказът им е богат и смислен.

Четенето и разбирането на текста дават автономията и свободата на ученика сам да овладява което и да било знание.

„Езиковата грамотност (literacy) е фундаментална. Тя е определяща за формирането на всяка друга грамотност“ [3].

Книгата е ключ към познанието, себепознанието, ключ към реалния и към виртуалния свят. Четящите ученици са по-социално активни и креативни личности.

Изводи

Пряката зависимост от четивните умения и изграждането на функционална грамотност налагат апробиране в образованието на нови методически решения за ранно промотиране на четенето, като фундамент за придобиване на компетентности и функционална

грамотност. Защото четенето, по думите на Пушкин, е най-доброто учение.

Бележки

1. **Ofitsialen** vestnik na Evropeyskia sayuz, 4. 6. 2018, s. 188, 189.
[Официален вестник на Европейския съюз, 4.6.2018, с.188, 189.]

References/Литература

1. **Montesori**, М. Formiraneto na choveka. Sofia: Asenevtsi, 2019, s. 90.
[**Монтесори**, М. Формирането на човека. София: Асеневици, 2019, с. 90.]
2. **Atanasova**, К. Kompetentnosten podhod – proekcii v obrazovaniето. – V: *Образование и технологии, nauchno-metodichesko spisanie*, Burgas 8000, kn. 1, 2020, s. 32.
[**Атанасова**, К. Компетентностен подход – проекции в образованието. – В: *Образование и технологии, научно-методическо списание*, Бургас 8000, кн. 1, 2020, с. 32.]
3. **Mandeva**, М. Kompetentnosten podhod v obuchenieto po parvia (balgarski) ezik – nachalen etap. Veliko Tarnovo: Universitetsko izdatelstvo „Sv. sv. Kiril i Metodiy“, 2015, s. 31.
[**Мандева**, М. Компетентностен подход в обучението по първия (български) език – начален етап. Велико Търново: Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“, 2015, с. 31.]

За автора

Николинка Михайлова е старши учител в начална училищна степен на Националното музикално училище „Любомир Пипков“, град София. Професионалните ѝ интереси са свързани с обучението и възпитаването на деца, както и към детската литература и четенето. Зачислена е като задочен докторант към Университета по библиотекознание и информационни технологии, катедра „Библиотечен мениджмънт и архивистика“. Има четири публикации, свързани със знанието, обучението и четенето при децата. Научен ръководител – доц. Любомира Парижкова.

За контакт с автора: nikolinkamihajlova@gmail.com

COMPETENCES AND FUNCTIONAL LITERACY. THE ROLE OF READING IN THE INITIAL STAGE OF EDUCATION

Nikolinka Mihaylova

University of Library Studies and Information Technologies

Abstract: The demands of a dynamically changing 21st century call for rapid change in education. Adolescents need to be prepared for the new age of integrated scientific knowledge. The paper attempts to examine the key competencies adequate to the time and the important, fundamental role of reading for the development of functional literacy in primary school students.

The aim of the study is to examine the relationship between the level of reading technique and the acquisition of functional literacy by primary school students.

The conclusion is that reading as a social phenomenon is directly related to the acquisition of basic competencies by children.

Keywords: competence, functional literacy, reading, children.

About the author

Nikolinka Mihaylova works as a senior teacher in primary school of the National Music School "Lyubomir Pipkov". She has interest in the areas of training and education of children, as well as in children's literature and reading. She is a part-time doctoral student at the University of Library Studies and Information Technologies, Library Management and Archival Department. She has published four articles related to children's knowledge, learning and reading. Her supervisor is Associate Professor Lubomira Parijkova.

To contact the author: nikolinkamihajlova@gmail.com